

Kozłowski, Andrzej J.

Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe w ruchu naukowym i kulturalnym Kurpiowszczyzny

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 5, 121-125

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OSTROŁĘCKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE W RUCHU NAUKOWYM I KULTURALNYM KURPIOWSZCZYZNY

Definiując naród nie sposób oprzeć się wrażeniu, że w przypadku Polaków kultura narodowa zajmuje miejsce szczególne. Uzasadnia to bardzo długi okres historii, poddania Polaków obcej jurysdykcji, kiedy to tożsamość narodowa nakazywała stale dopominać się o narodową i państwową wolność. Na stronach kultury polskiej tego okresu widnieje niezmiernie liczba twórców i ich dorobku, to świadczy o ciągłości trwania i tworzenia kultury narodowej. Patrząc z tej perspektywy, w ujęciu regionalnym, związek z rodzimą kulturą jest opoką, na której kształtuje się tożsamość narodowa. Zatem regionalizm, a w nim tradycja i cały dorobek nauki i kultury regionalnej, świadczy o odrębności kulturowej całego narodu — bowiem tę kulturę tworzy.

Jest paradoksem, że w czasach dla narodu trudnych, następował rozwój więzi lokalnych, które niejednokrotnie swojego oparcia szukały w ruchu regionalnym. Obserwowany na Kurpiowszczyźnie proces tworzenia się lokalnych zespołów ludowych, społecznego ruchu środowiskowego, a następnie towarzystw regionalnych, jest interesującym zjawiskiem. Współczesność, wraz z jej wolnością, nie jest jednak dla kultury łaskawa. Ludzie zwróceni w kierunku problemów ekonomicznych, zaniepokojeni swoją przyszłością, zatroskani codziennością, odrzucili jakby wartości duchowe — te, które — w odróżnieniu od gospodarki — przede wszystkim decydują o trwałości narodu, jego odrębności i poczuciu własnej pozycji.

Istnieje zatem pilna potrzeba zwrócenia się ku rodzimej kulturze i nauce, podniesienia wzyź i ochrony narodowych tradycji. Wymiar regionalny, bliski społecznościom wiejskim, gminnym i miejskim, powinien być traktowany ze szczególną pieczołowitością.

W takim wymiarze inaczej powinna jawić się nam działalność najmłodszego w kraju Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego. Mimo że najmłodszego, powołanego bowiem formalnie 26 lutego 1986 roku, to jednak opierającego się na bogatych wartościach tradycji regionalnej przede wszystkim Kurpiowszczyzny. Podejmowane przedsięwzięcia bardzo często ewoluują wokół kultury ludowej Kurpiów i ziem obecnego woj. ostrołęckiego. W tradycji Kurpiowszczyzny głęboko tkwi: bitwa pod Ostrołęką z okresu wojen napoleońskich (wydarzenie to sprawiło umieszczenie Ostrołęki na Łuku Tryumfalnym w Paryżu), bitwa pod Ostrołęką ze znaczącym udziałem późniejszego generała Józefa Bema z okresu Powstania Listopadowego, bitwy powstania styczniowego czy udział Kurpiów w I i II wojnie światowej. Swój udział mieszkańcy Kurpiowszczyzny mocno zaakcentowali w czasie najazdu szwedzkiego, udziałem w powstaniu kościuszkowskim czy partyzantce w okresie okupacji hitlerowskiej. Wielcy synowie całego regionu byli oparciem dla utrzymania się i rozwoju kultury regionalnej.

Utworzenie towarzystwa naukowego poprzedziła działalność wielu środowiskowych towarzystw związanych z miastem czy gminą (gminami) na terenie woj. ostrołęckiego. Niezliczone wartości dla regionu wniosła działalność Stacji Naukowej Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych w Ostrołęce kierowanej przez dr. Stanisława Pajkę. Wokół

tej Stacji zgromadziło się wielu znanych w kraju pracowników nauki oraz miejscowych działaczy regionalnych. Obok wielu publikacji opisujących region, postacię tego regionu oraz prezentujących badania naukowe Kurpiowszczyzny Stacja zorganizowała konferencje, sesje i seminaria przybliżające mieszkańcom, poszczególnym środowiskom, problematykę regionalizmu. Tam też, jeszcze przed utworzeniem towarzystwa naukowego, pierwsze kroki na niwie nauki stawiali niektórzy późniejsi członkowie i działacze Towarzystwa.

To wszystko ukształtowało i zintegrowało dotychczas nie istniejącą elitę intelektualną woj. ostrołęckiego oraz stworzyło naturalną potrzebę i warunki do powołania Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego. Ta naturalna potrzeba wspólnej odpowiedzialności za losy regionalnej kultury i nauki pozwoliła Towarzystwu przetrwać trudny okres przeobrażeń kraju oraz nadal kontynuować swoją działalność mimo niesprzyjającej sytuacji ekonomicznej — wywiera ona bowiem zasadniczy wpływ na możliwości badawczo-wydawnicze Towarzystwa. Informację o dokonaniach Towarzystwa od chwili powołania do końca 1988 r. przedstawił dr Henryk Maćkowiak w numerze 2 "Zeszytów Naukowych" OTN w artykule "Dwa lata istnienia Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego w Ostrołęce" ¹. Pominę zatem kwestie tam zawarte.

Począwszy od 1989 roku następowało stałe zmniejszanie się dotacji finansowych na działalność OTN, do praktycznego jej zaniechania z budżetu wojewódzkiego w ostatnim okresie. To sprawiło, że Towarzystwo zrezygnowało z obsługi etatowej opierając się na członkach Towarzystwa wykonujących pracę społecznie. Takie posunięcie w trudnym okresie przejściowym pozwoliło na zachowanie działalności naukowo-badawczej i wydawniczej. W tym bardzo trudnym okresie dużego znaczenia nabrały kontakty Towarzystwa z wybitnymi przedstawicielami nauki oraz badaczami regionu.

W tej nowej sytuacji, w dniu 3 marca 1990 roku odbyło się Walne Zgromadzenie OTN, na którym dokonano wyboru nowych władz. W związku z rezygnacją z funkcji prezesa prof. dr. hab. Bronisława Gołębiowskiego (pełnił ją od 6 marca 1986 roku) zebrani bardzo serdecznie odnieśli się do ogromu Jego pracy, zaangażowania i dorobku dla Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego. Nowym prezesem wybrano niżej podpisanego.

Pomimo niełatwej sytuacji Towarzystwa ma ono wiele znaczących dokonań. Wskażę, oczywiście skrótowo, niektóre z nich.

Podstawowe znaczenie w działalności wydawniczej Towarzystwa miało publikowanie kolejnych numerów Zeszytów Naukowych. W omawianym okresie wydane zostały dwa Zeszyty, a trzeci przygotowany jest do druku. Pierwszy z nich, redagowany przez prof. dr. hab. Adama Dobrońskiego, poświęcony był kwestiom historycznym, m.in. odrodzeniu się państwa w 1918 roku oraz wojnie obronnej 1939 roku. Drugi, redagowany przez prof. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego, zawierał zagadnienia związane z oświatą w województwie. Przygotowany do druku poświęcony będzie różnej problematyce, szczególnie socjologii i przemianom kulturowym. Warto dodać, że szósty numer, sygnowany datą 1992 roku, ukaże się na początku tegoż roku. Przedstawiony tu rytm wydawania wskazuje, że z wyjątkiem 1986 roku, zachowujemy przyjętą chronologię publikowania roczników. Oczywiście, utrzymanie takiego "równego tempa" drukowania "Zeszytów Naukowych" liczących przeważnie ponad 300 stron maszynopisu wymaga ogromnego nakładu sił, co wiąże się ze zbieraniem materiału, konsultacjami, korektami, wyjazdami do drukarni itp.

Dzięki pomocy OTN i częściowo z jego inicjatywy ukazało się kilka obszernych opracowań, znacznie wzbogacających dorobek piśmienniczy naszego regionu. Oto ich tytuły:

1. "Z dziejów Związku Nauczycielstwa Polskiego w Ostrołęckiem", praca zbiorowa (1989 r.),

2. "Szkolnictwo na Kurpiach", dr Henryk Maćkowiak (1990) ²,

3. "Szkoły powszechne w powiatach ostrołęckim i ostrowskim w latach 1795-1939, ks. Witold Jemielity (1991) ³,

4. "5 pułk ułanów Zasławskich", praca zbiorowa pod redakcją prof. Adama Dobrońskiego ⁴,

5. "Kadra kierownicza administracji państwowej", dr Andrzej J. Kozłowski (1991).

W przygotowaniu do druku jest opracowanie ks. W. Jemielitego pt. "Podział administracyjny powiatu ostrołęckiego w latach 1795-1990". Są również przygotowywane do druku prace o dużym stopniu zaawansowania K. Stefanowicza — organizatora Armii Krajowej na terenie Puszczy Zielonej, kilka szkiców M. Syski, J. Szczepańskiego "Wojna 1920 roku na ziemiach obecnego woj. ostrołęckiego", St. Pajki "Współcześni badacze Kurpiowszczyzny".

Obok działalności wydawniczej prowadzone są dwa seminaria doktorskie, z pedagogiki — opiekunem jest prof. dr hab. Tadeusz Lewowicki z Uniwersytetu Warszawskiego i z socjologii — opiekunem jest prof. dr hab. Bronisław Gołębiowski z Uniwersytetu Warszawskiego. Chociaż systematycznie uczestniczy w nich nieliczna grupa — od 7 do 12 osób (przeważnie nauczyciele), to mają te seminaria swoje znaczenie w społecznym ruchu naukowym w naszym regionie. To właśnie w ramach seminariów doktorskich podejmowane są ważne tematy badawcze dla regionu. Ponadto najczęściej spośród uczestników seminariów rekrutują się autorzy artykułów zamieszczanych w "Zeszytach Naukowych OTN". Przewidujemy, że w najbliższym czasie zostaną obronione dwie prace doktorskie z zakresu socjologii. Podjęliśmy też próbę zorganizowania trzeciego seminarium doktorskiego z historii. Oczekujemy obecnie na zgłoszenia osób.

Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe było organizatorem lub współorganizatorem sesji naukowych. Między innymi odbyły się sesje naukowe: z okazji 70-tej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości w Ostrołęce, z okazji 15-lecia miodobrania w Myszyńcu nt. "Puszcza Zielona" — 15-16 września 1990 roku. Pomagaliśmy w organizacji sesji poświęconej historii i walce 5 pułku ułanów Zasławskich, która odbyła się 21 września 1991 roku. Ponadto członkowie naszego Towarzystwa, jako prelegenci, włączyli się w sesje organizowane przez różne instytucje i szkoły. W listopadzie 1991 roku, przy udziale Towarzystwa, odbyła się w Lubiejewie — w Zespole Szkół Rolniczych, sesja na temat ochrony środowiska.

W 1992 roku zamierzamy zorganizować ogólnopolską konferencję poświęconą regionalizmowi. Już obecnie podejmowanych jest w tym zakresie szereg poczynań organizacyjnych.

Towarzystwo nasze zorganizowało również szereg spotkań i odczytów otwartych, m.in. z prof. Ryszardem Benderem — poświęcone Konstytucji 3 Maja, z doc. dr hab. Janem Kaczyńskim nt. "Życie i działalność E. Abramowskiego", z Henrykiem Syską połączone z projekcją filmu "Tropem rodzinnych wezwań". Z inspiracji Towarzystwa odbyło się wiele odczytów w szkołach średnich poświęconych popularyzacji wiedzy o regionie. W spotkaniach brali udział m.in. prof. dr hab. A. Dobroński, prof. dr hab. B. Gołębiowski, doc. dr Jan Kaczyński, dr St. Pajka, mgr Bernard Kielak.

W dniach 15-20 lipca 1991 roku, przy udziale Kuratorium Oświaty i Wychowania i Muzeum Okręgowego w Ostrołęce, zorganizowane zostało seminarium dla nauczycieli historii o problemach związanych z regionalizmem. Pomimo że uczestniczyła w nim mała grupa nauczycieli (15), to jednak stanowiło ono pożyteczną formę aktywizowania ruchu umysłowego. Dało ono również inspirację do kontynuacji dalszych tego rodzaju

seminariów. W 1992 roku — w okresie letnim — będziemy organizować rozszerzone seminarium.

Inną, również ważną formą aktywizacji ruchu umysłowego i w ogóle wzbogacania piśmiennictwa regionalnego jest konkurs na prace doktorskie i magisterskie dotyczące różnych aspektów problematyki województwa ostrołęckiego. W ostatniej edycji tego konkursu za lata 1990-1991 złożono 9 prac (wszystkie magisterskie) i wszystkie one, w zależności od oceny komisji konkursowej, zyskały nagrody i wyróżnienia, na łączną sumę blisko 9 mln; (1 nagroda wynosiła 2 mln; a wyróżnienia po 600 tys.)⁶. Tę formę chcemy dalej kontynuować, choć myślimy o dokonaniu pewnych zmian w regulaminie konkursu. Od chwili założenia Towarzystwa kontynuowane są konkursy na wspomnienia z myślą o poszerzeniu wiedzy o naszym regionie. Były one ogłoszone w 1987 r. i w 1988⁷. W 1991 r. — w czerwcu, z inicjatywy OTN — przy współudziale Wojewody Ostrołęckiego został ogłoszony konkurs na pamiętniki, wspomnienia, relacje pod hasłem: "Moje losy w latach 1939-1956". Ze względu na małą ilość przesłanych prac termin konkursu przedłużyliśmy do końca grudnia 1991 r. Chcę również wspomnieć, że pod auspicjami naszego Towarzystwa były przeprowadzone badania ogólnopolskie, dotyczące regionalizmu w nauczaniu historii. Badania objęły ponad 500 nauczycieli z całego kraju i 300 muzeów okręgowych. Ich wyniki zostały opublikowane w obszernym artykule dr. S. Pajki⁸.

Przedstawione tu zakresy działania pokazują, że OTN — pomimo licznych trudności — zachowuje swą dynamikę. Ponadto podejmowaliśmy szereg innych poczynań. M.in. staraliśmy się utrzymywać bliskie kontakty z władzami i różnymi instytucjami, jak Kuratorium Oświaty i Wychowania, Muzeum Okręgowe, z towarzystwami regionalnymi, a szczególnie z Dyrektorem Wydziału Infrastruktury Społecznej Urzędu Wojewódzkiego — J. Korsakiem. Nawiązaliśmy bliższą współpracę z Łomżyńskim Towarzystwem Naukowym im. Wagów i Komitetem Badań Naukowych.

Pomimo trudnej sytuacji udaje się naszemu Towarzystwu skupiać wokół jego zadań wielu pracowników nauki. M.in. współpracują z OTN — jako konsultanci, prowadzący seminaria doktorskie, redaktorzy "Zeszytów Naukowych", profesorowie Janina Radomska-Jasnowska, Bronisław Gołębiowski, Henryk Samsonowicz, Adam Dobroński, Tadeusz Lewowicki, docenci: Jan Kaczyński, Andrzej Rzepniewski, Eugeniusz Niedzielski. Dzięki ich postawie i życzliwości podejmowanych jest wiele przedsięwzięć w naszym Towarzystwie. Przykładem takiej postawy może być niedawno otrzymany list adresowany do Zarządu OTN od doc. Rzepniewskiego, nota bene rodaka z Przasnysza, w którym pisze: "Trzeba inicjować, zbierać, przygotowywać to wszystko, co można uzyskać drogą pracy społecznej, bądź stosunkowo niewielkich kosztów. I na tym skupić się w najbliższym, najtrudniejszym czasie!".

Podejmowaliśmy też szereg działań na rzecz pozyskiwania środków na działalność merytoryczną Towarzystwa. W tym celu wysłaliśmy we wrześniu 1991 roku do 150 zakładów i instytucji pisma z odpowiednią motywacją. Niestety, nie dało to żadnych rezultatów. Natomiast wspomógł nasze Towarzystwo Komitet Badań Naukowych.

Oczywiście, przedstawiona tu relacja nie jest pełnym przeglądem działalności OTN. Ukazała ona tylko pewne — moim zdaniem — istotne pole naszych poczynań. Chcę podkreślić, że moi koledzy w Prezydium OTN — i ja jako prezes — mamy świadomość szeregu niedostatków i słabości naszych działań. Należy jednak pamiętać, że Towarzystwo działa w trudnej sytuacji, nie mając obsady etatowej i dysponując bardzo skromnymi środkami finansowymi. Czekają nas z pewnością trudne zadania. Żywimy jednak nadzieję, iż OTN — pomimo krótkiego swego istnienia — znacząco wpisało się w region i będzie nadal się rozwijało. W tym kierunku będziemy podejmować dalsze działania.

W tych wielopłaszczyznowych działaniach, jakie będziemy podejmować w OTN, liczymy m.in. na zrozumienie i wsparcie ze strony naszych władz administracyjnych i samorządowych.

PRZYPISY

1. Maćkowiak H., Dwa lata istnienia Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego w Ostrołęce, w: Zeszyty Naukowe OTN, Ostrołęka 1988, ss. 114-116.
2. Pracę tę recenzuje J. Kijowski, zob. Dział: Recenzje.
3. Zob. tamże.
4. Autorami pracy są: J. Dziwiński, J. Kijowski, H. Maćkowiak.
5. O seminarium pisze dr St. Pajka. Zob. Refleksja i zaduma nad historią regionalną.
6. Dwie pierwsze nagrody zostały przyznane: St. Godzinie, E. Pardo, druga: J. Puławskiej, dwie trzecie" B. Durzec i H. Gawrońskiej, zaś wyróżnienia otrzymali: C. Dybkowska i J. Kowalski.
7. Konkurs w 1987 r. był tematycznie związany z 50-leciem wybuchu II wojny światowej, zaś w 1988 r. — z 70 rocznicą odzyskania niepodległości.
8. Współorganizatorami konkursu są: Muzeum Okręgowe, Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki i Tygodnik Ostrołęcki.